

LIMESplus – Svetska ekonomska i društvena kriza (rezimej)

UDK: 005.334:336.71(4-664)

UTICAJ KRIZE BANKARSTVA U EVROPSKOJ UNIJI NA BANKARSKE SISTEME EVROPSKIH ZEMALJA U RAZVOJU

*Boško Živković
Dražan Cvijanović*

Bankarski sistemi evropskih zemalja u razvoju su snažno integrisani u panevropske finansijske mreže i visoko su zavisni od bankarskih sistema država-članica Evropske unije (EU). Čvorišta ovih finansijskih mreža su bankarski sistemi zemalja tzv. regionalnih poverilaca. Svaki finansijski poremećaj u čvorištima, vrlo brzo se raširi na bankarske sisteme evropskih zemalja u razvoju, što se pokazalo i na primeru poslednje bankarske krize u EU. Osnovni rizik za zemlje Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope (CIJIE) predstavlja smanjenje leveridža bankarskih sistema država-članica EU. Predstojeća implementacija Bazel III standarda predstavlja faktor koji će u narednom periodu uticati na smanjenje leveridža. Sa druge strane, prisutna je visoka koncentracija kreditnih aktivnosti banaka iz zemalja regionalnih poverilaca na region CIJIE. To znači da evropske zemlje regionalni poverioci nemaju mnogo alternativa za smanjenje leveridža, tj. smanjenje aktivnosti u evropskim zemljama u razvoju je jedina alternativa. Ocena je da bi smanjenje aktive banaka moglo imati značajne negativne makroekonomske posledice po region CIJIE.

UDK: 330.362
336.76
005.334:336.71

MAKROEKONOMSKE PERFORMANSE, FINANSIJSKE KRIZE I FINANSIJSKA STABILNOST

*Srdan Kokotović
Ognjen Radonjić*

U radu se razmatraju nedostaci Bazel II standarda, međunarodno prihvaćenog regulatornog okvira za bankarski sektor koji se bazira na pretpostavci da ako je svaka banka pojedinačno stabilna, onda je i čitav bankarski sektor stabilan što je praksa demantovala tokom Velike depresije i tekuće Velike recesije. Sa druge strane, Novi Bazel III standardi uzeli su u obzir jednu od najvažnijih pouka nedavnih kriza: da su finansijske institucije podložne sistemskom riziku koji ugrožava održivost njihovog poslovanja bez obzira na individualne performanse. U tom smislu rad se fokusira na veze između makroekonomske stabilnosti i finansijske stabilnosti. Kroz studiju slučaja, na primeru ekonomija Sjedinjenih Američkih Država i Austrije analiziramo efektivnost pokazatelja propisanih Bazel III standardima koji imaju za cilj da na vreme upozore ekonomske vlasti na akumuliranje poteškoća u finansijskom sektoru. Naš zaključak je da su ovi pokazatelji, uz određene nedostatke, nesumnjivo koristan instrument koji može poslužiti u prevenciji finansijske nestabilnosti.

UTICAJ SVETSKE EKONOMSKE KRIZE NA INVESTICIONE TOKOVE I PROMENU NJIHOVE STRUKTURE

*Darko Vuković
Dejan Radulović
Mališa Đukić*

U ovom radu, analizirali smo uticaj svetske ekonomske krize na tokove investicija i promenu njihove strukture. Cilj ovog rada je da utvrdi, koliki je bio uticaj svetske ekonomske krize na priliv investicija razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, ali i da utvrdi, da li je kriza uticala na porast opreznosti investitora u godinama posle krize, uzimajući u obzir promenu investicione strukture. Plan rada je sledeći: nakon uvodnog dela, u kom se objašnjava rast priliva investicija u zemljama Jugoistočne Evrope i nastanak svetske krize, analizirali smo uticaj krize na ukupne investicione tokove. Posebna pažnja je usmerena na zemlje sa rastućim tržištem, u koje spada i Srbija, koje su otpočinjanjem procesa transformacije postale atraktivne za investitore iz inostranstva. Statističkom analizom i poređenjem zvaničnih podataka Ujedinjenih nacija (UNACTAD), Multilateralne agencije za garantovanje investicija (MIGA) i finansijske institucije Morgan Stanley, utvrdili smo, da je došlo do pada investicionih tokova u periodima tokom krize, ali i u godinama oporavka. Takođe, analizom strukture investicija, došli smo do zaključka da portfolio investicije beleže rast, dok strane direktne investicije (SDI) su opale, kao posledica veće opreznosti investitora. Na kraju, poređenjem podataka centralnih banaka zemalja Zapadnog Balkana, analizirali smo promenu strukture ukupnih investicija u ovim zemljama u periodima pre i posle krize. Srbija je ostvarila najveći priliv portfolio investicija, dok su Hrvatska i Bosna i Hercegovina imale najveći priliv SDI, u periodu posle svetske ekonomske krize.

UDK: 330.354:330.322
330.342.2(1-773)

INVESTICIJE I PRIVREDNI RAZVOJ: RAZLIČITA SVETSKA ISKUSTVA I KONTROVERZE U SRBIJI

*Miodrag Zec,
Ognjen Radonjić*

Funkcionalnost i održivost izabranog modela privrednog razvoja se ogleda u njegovoj sposobnosti kreiranja viška i njegovog produktivnog investiranja. U kojoj meri će privredni model biti održiv i uspešan u stvaranju viška prevashodno zavisi od raspoloživih proizvodnih resursa i kvaliteta političko-socijalnih rešenja koja predstavljaju bazu za kreiranje društva znanja i progresu. Cilj ovog rada je da kroz analizu političko-socijalnog rešenja različitih modela privrednog razvoja ukaže na različite odnose između investicija i privrednog razvoja. U radu se proučavaju modeli privrednog razvoja od klasičnog totalitarizma (u varijantama orijentalne despotije i prosvetnog apsolutizma), komunističkog totalitarizma (uključujući „tvrđi“ i „meki“ komunizam) i brojnih kontroverzi koje prate tranziciju u Srbiji do demokratskih (pravnih) sistema u vidu liberalnih i socijaldemokratskih država. Naš zaključak je da je iskustvo pokazalo da su, uz određene socijalne korekcije, društva zasnovana na privatnoj svojini, tržišnoj utakmici i pravnoj državi uspešna u ostvarivanju cilja dugoročnog rasta i stabilnosti. Sa druge strane, društva zasnovana na totalitarizmu su nestabilna i često izložena destruktivnim turbulencijama.

OŽIVLJAVANJE BIROKAPITALISTIČKOG MODELA I IDENTIFIKACIJA ETATISTIČKOG SINDROMA KOD MLADIH SRBIJE

*Siniša Zarić,
Vojislav Babić*

U radu se analizira rastući trend mešanja države u ekonomiju u svetu i u Srbiji u toku globalne ekonomske krize. Cilj rada je da ukaže na rastući trend regulacije države u srpskoj ekonomiji koji osnažuje neekonomsko razmišljanje, proizvodi meka budžetska ograničenja i rezultira lošim ekonomskim pokazateljima. Sa metodološkog aspekta u radu su korišćeni uporedna analiza i anketno istraživanje. U poglavlju 1. definiše se pojam regulacije ekonomije i analiziraju se dve osnovne grupe teorija ekonomske regulacije: 1. teorije javnog interesa i 2. teorije porobljavanja. U istom poglavlju analizirani su trendovi regulacije i deregulacije ekonomije u SAD od 1901. do danas i konstatuje se da su Amerika i svetska privreda od 2007. suočeni sa najobimnijim merama regulacije u istoriji. U poglavlju 2. analizirana je priroda prakse mešanja države u srpsku privredu. U poglavlju 3. prezentovani su rezultati autorskog istraživanja sindroma ekonomske kulture kod studenata ekonomskih fakulteta. Naglašeno prisustvo države u ekonomskim procesima u Srbiji ne može se objasniti samo produženim trajanjem tranzicionog procesa (Srbija kao jedina zemlja u fazi tranzicione recesije), niti posezanjem za novim vidovima regulacije kao posledicom globalne ekonomske krize. Mora se uzeti u obzir ekonomska kultura koju karakterišu snažni sindromi paternalizma, etatizma i nekonkurentnosti. Vladajući set neformalnih institucija koje se kako je D. North utvrdio sporo menjaju, predstavljaju dobru platformu za novi intervencionizam države i omekšavanje budžetskih ograničenja.

UDK: 338.43(497.11)

330.342

338.124.4

PROBLEMI RURALNOG RAZVOJA POSTSOCIJALISTIČKE SRBIJE U KONTEKSTU DRUŠTVENO-EKONOMSKE KRIZE

Sreten Vujović

Cilj teksta jeste da odgovori na pitanje kakvi se problemi javljaju u postsocijalističkom ruralnom razvoju Srbije u kontekstu današnje društveno-ekonomske krize. Reč je o sledećim glavnim međusobno povezanim problemima: 1. nepovoljne sociodemografske promene; 2. nepovoljna posedovna struktura u vidu dominacije sitnog poseda; 3. siromaštvo i društvena isključivost; 4. povećana društvena nejednakost; 5. problem zemljoradničkih zadruga; 6. rodno-imovinske nejednakosti; 7. pretežno patrijarhalne, kolektivističke vrednosti ruralnog stanovništva; 8. neravnomernost u razvoju ruralnih naselja i regiona; 9. nedovoljna produktivnost i konkurentnost poljoprivrede; 10. neintegrisani agrarno-ruralni razvoj, i 11. problem vlasništva nad poljoprivrednim zemljištem u Srbiji za strane državljanke. Većina ovih problema je nasleđena iz međuratnog kapitalizma i realnog socijalizma kada je modernizacija (evropeizacija) kasnila, bila usporena, ili je bila ubrzana, ali deformisana i nedovršena. Zaključak je da su postsocijalistički strateški ciljevi agroruralnog razvoja u Srbiji neusklađeni sa načelima agrarne politike EU, da se reformski zakoni u oblasti agrara nedovoljno primenjuju, da je produktivnost i konkurentnost srpske poljoprivrede slaba, kao i da ruralni razvoj nije integrisan. Drugim rečima, ruralni razvoj postsocijalističke Srbije je u znaku ozbiljne društveno-ekonomske krize, koju, pored ostalih, karakterišu razni i brojni problemi/rizici u agroruralnom razvoju.

OPSESIJA KRIZOM DRŽAVE I NEMOGUĆNOST IZGRADNJE USTAVNE DRŽAVE: CIRCULUS VITIOSUS PARTOKRATIJE U SRBIJI

Aleksandar Molnar

U članku se autor bavi postojanom nesposobnošću srbijanske političke elite da izgradi ustavnu državu. Umesto izgradnje ustavne države, moderna nezavisna Srbija se u svojoj jednoipovekovnoj istoriji suočavala samo sa raznovrsnim ustavnim fasadama koje su prikrivale autokratiju ili partokratiju. Nakon iskustva komunizma u Drugoj Jugoslaviji, srbijanska politička elita pokazala se najvernija principu partokratije, koji je preživio autokratska iskušenja Slobodana Miloševića (1997–2000) i Zorana Đinđića (2000–2003), a da se nikada nije suočio ni sa kakvom realnom „pretnjom” konstitucionalizacije. Otuda je ova elita pravu „krizu države” uvek doživljavala kao kombinaciju opasnosti „odozgo” (tj. od federalnih struktura poput Jugoslavije ili supranacionalnih organizacija poput Evropske unije) ili „odozdo” (tj. od različitih samoorganizovanih društvenih grupa koje su bile protivstavljene vladajućoj partiji/partijama). U članku, autor zastupa stav da je glavni izvor „krize države” u Srbiji bila i ostala pomenuta nesposobnost srbijanske političke elite da izgradi ustavnu državu.

UDK: 316.334.2/.3
378.014.3

UNIVERZITET U KRIZI: PRILAGOĐAVANJE KAO STRATEGIJA PREŽIVLJAVANJA

Isidora Jarić

Tekst nastoji da mapira neke od problema sa kojima se susreću savremeni univerziteti unutar koordinata značajno izmenjenih realnosti savremenih društava. Razumevanje i analiza specifične pozicije univerziteta i njegovog odnosa sa društvenim okruženjem je važna jer nam može ponuditi dragocene informacije o mogućim pravcima razvoja kako društva tako i samih univerziteta. U aktuelnom trenutku kvalitet ovog odnosa je narušen što s jedne strane dovodi u pitanje opstanak univerziteta kakve poznamo, a sa druge strane ukida ozbiljan društveni dijalog o pravcima razvoja i budućnosti savremenih društava, jer se iz njega univerzitet dobrovoljno samoisključuje.

UDK: 336.226.14(497.11)
330.354:330.322

ANALIZA EKONOMSKOG ZNAČAJA POREZA NA DOBIT PRAVNIH LICA

Sofija Radulović

U ovom radu će se identifikovati, selektovati i analizirati učestvovanje poreza na dobit u ukupnim javnim prihodima u Republici Srbiji i njegov uticaj na visinu investicija u privrednim društvima. Cilj ovog rada je upravo da se analizira ekonomski značaj poreza na dobit pravnih lica, u kojoj meri naplata porez na dobit učestvuje u privrednom razvoju i rastu zemlje, novozapošljavanju, rastu investicija, održavanju nivoa zaposlenosti, povećanju konkurentnosti i smanjenju nelikvidnosti privrede. Doprinos rada se ogleda prvenstveno u isticanju poreza na dobit i njegovog doprinosa u povećanju javnih prihoda i investicija u privrednim društvima, što omogućava vođenje bolje poreske politike i planiranje njenih mera za održivi ekonomski razvoj. U okviru ove analize korišćeni su kvantitativni podaci većeg broja indikatora.

DŽON MAJNARD KEJNZ – RENESANSA OPŠTE TEORIJE

Ivan Vujačić

Posle tri decenije marginalizovanja ekonomske misli velikog engleskog ekonomiste Džona Majnarda Kejnza, njegovi teorijski uvidi su opet u žiži interesovanja. Kao i pre sedamdesetak godina, za vreme Velike Depresije, ovo je proizvod ne želje već iznudice. Svet se ponovo našao na pragu velike krize. Cilj ovog rada je da naučnoj javnosti na razumljiv način približi Kejnzovo najvažnije delo, Opštu teoriju zaposlenosti, kamate i novca i da pruži odgovor na pitanje zašto je njegova misao relevantna danas.

UDK: 330.837¹⁹; 330.342.14

ULOGA FINANSIJALIZACIJE U FINANSIJSKOJ NESTABILNOSTI: POST-KEJNZIJANSKA INSTITUCIONALISTIČKA PERSPEKTIVA

Christine Sinapi

Finansijalizacija* je svakako jedan od najznačajnijih aspekata evolucije finansijskog sistema u celom posleratnom periodu. Zanimljivo, dok se početak procesa može identifikovati u ranim 1980-im, većina ekonomista prepoznala je njen značaj tek nakon početka finansijske krize 2007–2008. godine. Sadašnja, i dalje aktuelna kriza otkrila je neke od karakteristika finansijalizacije (npr. sekjuritizacija*, CDO, CDS, bankarstvo iz senke) i uticaj koji ona ima na nejednakost, nestabilnost i investicije (Orhangazi 2008, Onaran, Stockhammer et al. 2011, Hein 2012, Palley 2013). Uloga sekjuritizacije, bankarstva iz senke i finansijske kompleksnosti u izazivanju finansijske krize 2008. godine je sada poznata stvar. Šire razumevanje finansijalizacije i njenog socio-ekonomskog uticaja je, međutim, još uvek predmet istraživanja.

Mada se može reći da je većina ekonomista bila „slepa” pred ovom pojavom, pripadnici post-kejnzijanske ekonomske misli već dugo raspravljaju o ovoj problematici i i dalje nastavljaju da doprinose ovoj debati. Među njima je Minski već početkom 1990-ih isticao (Minsky 1990), (Minsky 1992) da kapitalističke privrede evoluiraju i da je tadašnja faza (u SAD) kapitalizma bila faza „novčanih rentijera”, što odgovara onome što danas nazivamo „finansijalizacijom”. Minski je verovao da se ona pojavila početkom 1980-ih (Zalewski and Whalen 2010) i tvrdio je da će ona negativno uticati na već postojeću inherentnu nestabilnost kapitalističkih privreda. Na osnovu ove teze, kao i još nekoliko drugih, istorija je pokazala da je Minski bio vidovit i svakako ispred svog vremena. Detaljnija analiza njegovih teorijskih uvida je ključni sastojak koji nam može pomoći da razumemo današnju situaciju.

Stručni krugovi se obično pozivaju na tvrdnje Minskog da su finansijski sistemi inherentno nestabilni. U manjoj meri, tek nedavno, definisanje finansijalizacije u odnosu na njegovu analizu evolutivnog razvoja kapitalističkih sistema se takođe razvio. Veza između ove dve komponente njegove analize je, međutim, retko prisutna. I to je ono što mi nameravamo da uradimo u ovom radu. Mi tvrdimo da je za razumevanje finansijalizacije i njene veze sa njegovom hipotezom finansijske nestabilnosti potrebno detaljnije ispitati institucionalni pristup Minskog. Pored toga, nedavno kretanje kapitalizma dovodi u vezu finansijsku liberalizaciju i međunarodnu finansijsku integraciju sa finansijalizacijom. Verujemo da su ova tri aspekta međusobno povezana i da ih treba razmatrati zajedno, kao karakteristike „pete” faze kapitalističkih privreda, sklonim krizama i „tromom” ekonomskom razvoju.

UDK: 330.34:336.74; 336.741.28

PRIVREDNI CIKLUSI U AUSTRIJSKOJ TEORIJI

Božo Stojanović

Poslednja ekonomska i finansijska kriza je obnovila interesovanje unutar ekonomske nauke i za neke teorije koje su „van mode”. Jedna od njih je i austrijska teorija privrednih ciklusa. Prema austrijskoj teoriji uzrok privrednog ciklusa je „kreativnost” u sveri novca. Austrijska teorija tvrdi da monetarna svera podstiče privredni ciklus, a realni sektor ga konstituiše. Kreditna ekspanzija izaziva deformaciju cenovnog signala (utiče na relativne cene i kamatnu stopu) što dovodi do prilagođavanja strukture proizvodnje koje se manifestuje kao ciklus. Prema austrijskoj teoriji samo rast štednje dovodi do samoodrživog rasta koji je u saglasnosti sa preferencijama i raspoloživim resursima, a kreditna ekspanzija izaziva ciklično kretanje. Da bi se izbeglo izazivanje cikličnih poremećaja austrijska teorija predlaže radikalnu promenu postojećih monetarnih institucija.